

Tento text prosím nerozšiřujte. Slouží pouze pro Vaše studijní účely.

Rozhodčí smlouva

V této části si vysvětlíme pojem rozhodčí smlouvy, která je základem rozhodčího řízení. Budeme se zabývat jejími formálními záležitostmi a uvedeme si příklady rozhodčích smluv (resp. rozhodčích doložek).

Rozhodčí smlouva jako základ rozhodčího řízení

Aby mohlo být realizováno rozhodčí řízení, je zapotřebí splnění dvou základních podmínek:

- stát, na jehož území se rozhodčí řízení realizuje, a potažmo i stát, na jehož území bude žádáno o uznání a výkon rozhodčího nálezu, musí umožňovat rozhodčí řízení jako alternativu k řízení soudnímu;
- mezi stranami musí být sjednaná platná rozhodčí smlouva.

Rozhodčí smlouva je ujednáním stran smlouvy, které přesouvá pravomoc k rozhodování existujícího nebo v budoucnu vzniklého sporu z jejich právního vztahu na rozhodce. Rozhodčí smlouva vyjadřuje vůli stran řešit vzniklý spor nikoli před obecným soudem, ale před soudem rozhodčím, resp. rozhodci. Rozhodčí smlouva zavazuje pouze smluvní strany, nikoli třetí strany, pokud zákon výslovně nestanoví jinak. Nezavazuje rozhodce nebo rozhodčí instituci. Pokud tak stanoví zákon či mezinárodní smlouva, jsou soudy jako orgány státu povinny při splnění stanovených podmínek respektovat vůli stran k alternativnímu řešení sporu, stejně jako uznat a vykonat rozhodčí nález, který je závazným výsledkem rozhodčího řízení se stejnými účinky jako vykonatelné rozhodnutí soudu. Příkladem rozhodčí smlouvy může být následující ujednání ve smlouvě, tzv. rozhodčí doložka: *„Veškeré spory vzniklé z této smlouvy a v souvislosti s ní budou řešeny v rozhodčím řízení třemi rozhodci. Místo konání rozhodčího řízení je Praha.“*

Mezinárodní rozhodčí smlouva obsahuje oproti výše uvedené definici i tzv. mezinárodní prvek. Ten může spočívat v řadě skutečností (např. bydliště či sídlo stran, místo dodání zboží apod.) s výjimkou prosté vůle stran či rozhodce. Definice mezinárodní rozhodčí smlouvy je obsažena vždy v konkrétním právním předpise, který mezinárodní rozhodčího řízení upravuje.

Typy rozhodčí smlouvy

V rozhodčím řízení je možné se setkat s různými typy rozhodčích smluv. Některé jsou samostatným smluvním dokumentem, který musí naplňovat všechny nezbytné znaky pro vznik smlouvy (označení stran, úmysl, podpis v případě povinné písemné formy), jiné se vyskytují jako samostatné ujednání obsažené v jiné smlouvě, tzv. doložka ve smlouvě hlavní. Základní typy rozhodčích smluv jsou:

- **Smlouva o rozhodci.** Tato dohoda dopadá již na vzniklý spor. Strany se v ní dohodnou o tom, kdo bude jejich spor rozhodovat, ať už se jedná o konkrétní osobu či rozhodčí instituci, nebo si určí způsob, jakým bude konkrétní osoba rozhodce určena.
- **Rozhodčí doložka.** Týká se sporu, který teprve v budoucnu vznikne. Jedná se o smluvní doložku, tedy o součást jiné, tzv. hlavní smlouvy. Rozhodčí doložka může pokrývat veškeré spory z hlavní smlouvy, nebo může být omezena jen na některé z nich.
- **Všeobecné ujednání (neomezený kompromis).** Jedná se o dohodu stran dopadající na veškeré spory z vymezeného okruhu právních vztahů mezi účastníky tohoto ujednání. Bývá dojednáváno spíše jako samostatný dokument a pokrývá široký okruh právních vztahů, které mezi účastníky takové rozhodčí smlouvy vznikají, nejen tedy právní vztahy z jedné konkrétní smlouvy.

Vztah rozhodčí smlouvy a smlouvy hlavní

Jednou ze základních otázek rozhodčího řízení je vztah (míra závislosti) existující mezi rozhodčí smlouvou a smlouvou hlavní. Řeší odpověď na otázku, zda je existence (platnost) rozhodčí smlouvy závislá na existenci (platnosti) smlouvy hlavní.

V rozhodčím řízení je tato otázka řešena pomocí **doktríny autonomie**, resp. **separace** obou smluv. Platnost či existence smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí se na základě této doktríny posuzuje samostatně. Neplatnost, nicotnost nebo zánik smlouvy hlavní automaticky nezpůsobuje zánik smlouvy rozhodčí a naopak.

Doktrína autonomie či separace rozhodčích smluv úzce souvisí s **doktrínou pravomoci** (tzv. **competence-competence**). Podle ní jsou rozhodci sami oprávněni posuzovat svou pravomoc rozhodovat ve věci (tedy rozhodnout, zda je rozhodčí smlouva platná či nikoli), aniž by museli řízení přerušit a obrátit se na obecný soud s žádostí o vyřešení této otázky (§ 15 zákona o rozhodčím řízení).

Forma rozhodčí smlouvy

Obecně lze říci, že na rozhodčí smlouvu jsou kladeny vyšší formální nároky než na jiná smluvní ustanovení. V důsledku doktríny autonomie může nastat situace, že z formálního pohledu bude hlavní smlouva platně uzavřena, zatímco rozhodčí smlouva nikoli.

Požadavky na formu rozhodčí smlouvy se v každém právním řádu liší. V Newyorské úmluvě je stanoven požadavek na písemnou formu rozhodčí smlouvy v článku II odst. 1, přičemž za písemnou formu se považuje rozhodčí doložka ve smlouvě, samostatná rozhodčí smlouva podepsaná oběma smluvními stranami nebo rozhodčí doložka obsažená ve výměnných dopisech či telegramech.

V Evropské úmluvě je požadavek na formu rozhodčí smlouvy obsažen v článku I odst. 2, podle něhož musí být rozhodčí smlouva podepsána stranami nebo obsažena ve výměnných dopisech, telegramech nebo dálkopisných sděleních, a ve vztazích mezi státy, jejichž zákony nevyžadují, aby rozhodčí doložka byla učiněna písemnou formou, znamená jakoukoli dohodu, uzavřenou formou dovolenou těmito zákony. Toto odvolání se na národní právní úpravy znamená, že je možné, pokud to národní právní řády dovolí, uzavírat rozhodčí doložku i v jiné než Evropskou úmluvou předepsané formě.

Z pohledu českého práva je forma rozhodčí doložky upravena v §3 zákona o rozhodčím řízení. Dle § 3 zákona o rozhodčím řízení platí, že rozhodčí doložka musí být uzavřena písemně, ale nikoli nezbytně na jednom dokumentu. Požadavek písemné formy je zmírněn v případě, kdy je rozhodčí doložka součástí obchodních podmínek, jimiž se smlouva hlavní nesporně řídí, a písemný návrh smlouvy odkazující zjevně na tyto podmínky, nebo který je obsahuje, byl přijat jinak než písemně a současně o tomto přijetí a zjevně i o obsahu nejsou pochybnosti.

Arbitrabilita sporu

Ústředním problémem rozhodčího řízení je posouzení přípustnosti řešení sporu v rozhodčím řízení, tzv. arbitrabilita sporu. Jde o zjištění, zda konkrétní právní spor je možné rozhodovat v řízení před rozhodci či nikoli.

Je třeba rozlišovat **arbitrabilitu objektivní** (je upravena konkrétním právním řádem, který vymezuje okruh otázek, které je možné v rozhodčím řízení řešit) a **arbitrabilitu subjektivní** (konkrétní spor a všechny jeho právní otázky jsou objektivně arbitrabilní, ale strany rozhodčí smlouvy její předmět záměrně zúží. Projeví tak vůli v rozhodčím řízení řešit jen některou právní otázku, která se sporu týká). Příkladem takového subjektivního zúžení může být následující

doložka: „*Veškeré spory týkající se nároků z neplnění této kupní smlouvy budou řešeny u Rozhodčího soudu při obchodní komoře v Paříži.*“

Pokud se jedná o mezinárodní rozhodčí smlouvu, je arbitrabilita sporu v průběhu jeho řešení dána právním řádem státu místa konání rozhodčího řízení (tzv. lex arbitri). Pokud je ovšem arbitrabilita sporu posuzována ve fázi uznání a výkonu rozhodčího nálezu, je nutné vzít do úvahy i stanovisko práva místa, kde je uznání a výkon rozhodčího nálezu realizován.

Newyorská úmluva přímo arbitrabilitu neupravuje. Průběh řízení je v souladu s ní hodnocen pohledem uznání a nuceného výkonu rozhodnutí. V článku V odst. 1 písm. a) Newyorské úmluvy je stanoveno, že rozhodčí smlouva musí být platná podle práva státu, jemuž strany rozhodčí smlouvu podrobily nebo při nedostatku odkazu v tomto směru podle práva země, kde byl rozhodčí nález vydán. Podle článku V odst. 2 písm. a) je přípustnost předmětu rozhodčí smlouvy posuzována z pohledu práva země uznání a výkonu rozhodčího nálezu. Tento důvod má soud zkoumat z úřední povinnosti.

Podle článku VI odst. 2 Evropské úmluvy je neplatnost či neexistence rozhodčí smlouvy podřízena právu, kterému strany podrobily rozhodčí smlouvu, nebo právu země, kde má být vydán rozhodčí nález, nebo právu použitelnému dle kolizních norem projednávajícího soudu. Současně je na uvážení soudu, zda odmítne uznání rozhodčí smlouvy, pokud je spor nearbitrabilní.

V českém právu je arbitrabilita řešena v §2 zákona o rozhodčím řízení. Platnou rozhodčí smlouvu lze podle českého práva uzavřít v majetkových sporech mezi stranami smlouvy (vyjma sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů a spotřebitelských sporů), o nichž je možné uzavřít smír, a k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon. Všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně.

Obsah rozhodčí smlouvy

Lze doporučit, aby rozhodčí doložka obsahovala mimo jiné:

- rozsah dohody - jaké otázky se mají na základě rozhodčí doložky řešit;
- jasné vyjádření vůle stran - projev vůle stran, který jasně podřizuje spor rozhodčímu řízení;
- označení instituce, rozhodce či osoby nominující rozhodce či jiný způsob, jakým bude ustanoven rozhodčí senát;

- počet rozhodců - obvykle je požadován lichý počet rozhodců;
- jazyk jednání;
- místo jednání.

Dále může rozhodčí doložka obsahovat následující ujednání:

- odvolací instanci - lze sjednat, zda je rozhodčí nález přezkoumatelný jiným rozhodčím senátem;
- postup řízení - dojednat si pravidla, kterými se rozhodce bude v řízení řídit;
- forma jednání - zda se řízení povede ústně či písemně;
- možnost dispozice s procesními normami - pokud to právní řád dovoluje.

Při uzavírání rozhodčí smlouvy je tedy nutné zkoumat:

- zda předmět rozhodčí smlouvy je dovolený s ohledem na místo konání rozhodčího řízení a s ohledem na místo možného výkonu rozhodnutí;
- zda jsou strany smlouvy způsobilé rozhodčí doložku uzavřít;
- zda projev vůle obsažený v rozhodčí smlouvě není postižen vadami (např. zda je jasný, srozumitelný, určitý);
- zda prokazatelně existuje shoda stran na řešení sporů před rozhodci;
- zda je rozhodčí doložka sjednána v požadované formě a
- zda jsou naplněny případné další požadavky dotčených právních řádů.

Pokud strany zvolí rozhodčí řízení u stálého rozhodčího soudu, je pro eliminování problémů, které s platností rozhodčí doložky mohou vzniknout, doporučeno používat vzorové rozhodčí doložky, které nabízí stále rozhodčí instituce. Z českých stálých rozhodčích soudů lze vybrat rozhodčí doložku, kterou nabízí Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky: *„Všechny spory vznikající z této smlouvy a v souvislosti s ní budou rozhodovány s konečnou platností u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho Řádu a Pravidel jedním rozhodcem jmenovaným předsedou Rozhodčího soudu.“*

V případě ad hoc rozhodčího řízení je ve smlouvě třeba uvést další údaje, které napomohou formování rozhodčího senátu a strany jimi ovlivní i vlastní průběh rozhodčího řízení v těch

oblastech, kde to zákon, jímž se rozhodčí řízení řídí, dovoluje. Jako inspirace pro tvorbu rozhodčí doložky může v takovém případě sloužit rozhodčí doložka stálého rozhodčího soudu. Při jejím použití je nezbytné se vyvarovat těch jejích ustanovení, která jsou spjata jen a pouze s fungováním stálého rozhodčího soudu. Další možností je využít Pravidel UNCITRAL pro mezinárodní rozhodčí řízení ad hoc. Ta obsahují následující vzor doložky: „*Jakékoli spory, neshody nebo nároky vznikající z této smlouvy nebo v souvislosti s ní, z jejího porušení, ukončení platnosti nebo z její neplatnosti, budou řešeny v rozhodčím řízení podle platných Pravidel UNITRAL pro mezinárodní rozhodčí řízení ad hoc.*“ A dále lze do smlouvy zahrnout následující: „*Orgán pro jmenování rozhodčího senátu je... Rozhodčí senát se bude skládat z ... Místem rozhodčího řízení bude... Rozhodčí řízení se bude konat v ... jazyce.*“

Pokud si strany formulují rozhodčí doložku pro řízení ad hoc samy, je doporučeno, aby rozhodčí smlouvy obsahovala přinejmenším ujednání o:

- povinnosti oznámit druhé straně zahájení řízení předáním písemné žaloby rozhodci;
- jmenování jednoho rozhodce každou ze stran (aby mohlo rozhodčí řízení započít podáním žaloby tomuto rozhodci);
- způsobu jmenování rozhodce, včetně stanovení náhradního způsobu jmenování rozhodce pro případ, kdyby jedna ze stran rozhodce nejmenovala. (Dobu ke jmenování rozhodce je vhodné v rozhodčí smlouvě časově omezit a dohodnout se i na postupu, který bude následovat, pokud ve lhůtě nebude rozhodčí senát řádně ustaven.);
- způsobu určení předsedy rozhodčího senátu, opět včetně náhradního řešení, pokud by se určení rozhodci na předsedovi nedohodli;
- režimu určení rozhodce pro případ, kdy rozhodce zemře nebo se vzdá funkce rozhodce;
- postupu v řízení včetně jazyka řízení a místa konání rozhodčího řízení;
- způsobu a výši placení nákladů řízení a odměny rozhodců.

Problematické doložky

Nesprávná či nedostatečná formulace rozhodčí doložky může způsobit její neplatnost nebo problémy při zahájení nebo postupu v řízení. Za problematické rozhodčí doložky jsou považovány především tyto:

Bianco rozhodčí doložka: „*Spory vzniklé mezi stranami z této smlouvy budou řešeny v rozhodčím řízení.*“ Jedná se o velmi jednoduchou platnou rozhodčí doložku ad hoc. Pro

zahájení rozhodčího řízení ovšem bude nutné jmenovat rozhodce postupem podle práva státu, jímž se rozhodčí řízení bude řídit, jelikož jiný postup v doložce není ujednán.

Rozhodčí doložka svěřující pravomoc k rozhodnutí neexistující rozhodčí instituci či neexistující osobě: „*Spor bude řešen před Rozhodčím soudem při České průmyslové komoře.*“ Existuje několik řešení této situace. Jednak je možné doložku považovat za částečně neplatnou a směřující tak k řízení ad hoc, jelikož zvolený rozhodčí soud neexistuje. Případně je možné, aby rozhodčí senát soudu, kam doložka pravděpodobně směřuje (v tomto případě Rozhodčí soud při HK a AK ČR), prohlásil doložku za platnou s tím, že došlo k omylu v určení subjektu. Je i možné, že rozhodčí senát dospěje k závěru, že rozhodčí doložka je neplatná celá.

Rozhodčí doložka uvádějící alternativně rozhodčí instituce: „*Spor bude řešen v rozhodčím řízení před Rozhodčím soudem při HK a AK ČR nebo Rozhodčím soudem při MOK v Paříži.*“ Taková doložka zakládá pravomoc dvou rozhodčích soudů a je na žalobci, aby zvolil, u kterého rozhodčího soudu žalobu podá.

Rozhodčí doložka uvádějící alternativu mezi rozhodčí institucí a soudem: „*Spory plynoucí z této smlouvy budou řešeny v rozhodčím řízení před Rozhodčím soudem při HK a AK ČR nebo u věcně a místě příslušného soudu.*“ I v tomto případě je věcí žalobce, aby volil, zda podá žalobu u rozhodčího soudu či u obecného soudu. Alternativnost nezpůsobuje neplatnost této rozhodčí doložky.

Rozhodčí doložka stanovuje sudý počet rozhodců tam, kde zákon předepisuje lichý. Počet rozhodců lze považovat za oddělitelnou část rozhodčí doložky. Ta zůstává platnou, pokud je po oddělení této problematické části způsobilá k použití.

Rozhodčí doložka dává právo jedné straně jmenovat rozhodce. Problematičnost je v tomto případě spjata s otázkou nepodjatosti a požadavkem na nestrannost rozhodce, pokud rozhodce volí pouze strana žalující.

Zánik rozhodčí smlouvy

S ohledem na doktrínu separace a autonomie je nutné zánik rozhodčí smlouvy posuzovat samostatně od zániku smlouvy hlavní. Rozhodčí smlouva zaniká, pokud se důvod zániku smlouvy hlavní týká i zániku rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva může například zaniknout dohodou stran. Dále může zaniknout předložením sporu obecnému soudu bez toho, že by druhá strana vznesla námitku nedostatku pravomoci obecného soudu z důvodu existence rozhodčí smlouvy. Může zaniknout uplynutím času, na který byla uzavřena. Z pohledu určitých právních řádů není vyloučen zánik v případech, kdy si strany dohodnou výslovně určitého rozhodce a

ten zemře či odmítne spor řešit. Pokud by v takovém případě neexistoval náhradní způsob ke jmenování rozhodce nebo se strany nedohodly na jiném rozhodci, zanikla by i rozhodčí smlouva. Vydáním rozhodčího nálezu či schválením smíru rozhodčí smlouva nutně nezaniká, jelikož se v budoucnu mohou objevit další nároky, které nebyly v daném řízení uplatněny a řešeny.